

החלל במשנתו של הרבי מליובאוויטש¹

הרב יצחק יהודה רוזן

מבוא

בקיץ שנת תשכ"ט עצר העולם את נשימתו בתחושה שארע משהו אדיר. משהו שתהיה לו השפעה עצומה על העולם כולו. העולם עקב בהתרגשות רווית מתח אחר פסיעותיו הראשונות של אדם בן אנוש (אסטרונאוט) על אדמת הירח. מאורע גדול זה הביא מיליוני אנשים לידי השתוממות והתפעלות, בראותם עד היכן התקדם והתפתח המדע בעולם, ואילו בקרב חלק מהיהודים שומרי תורה ומצוות עורר הדבר תהיות מחד ומבוכה מאידך.

גם נושא זה זכה להתייחסות נרחבת של האדמו"ר מליובאוויטש.² לא שייחס לכך הרבי חשיבות גדולה כל כך מבחינה מדעית עד כדי כך שראוי לעסוק בתופעה. להפך, הרבי מתח ביקורת³ על כך שגם יהודים שומרי מצוות ואפילו תלמידי ישיבות (בתקופה

* תודתי נתונה לאחי היקר הרב אברהם שי' על שהקדיש לי מזמנו והיה לי לעיניים והעיר את הארותיו המועילות וסייע בידי להוציא דבר מתוקן מתחת ידי.

* מאמר זה התפרסם לראשונה באנגלית בקובץ באור תורה (הוצאת שמי"ר) גל' 11 עמ' 89 (תשנ"ט).

1. הרבי מליובאוויטש, הרב מנחם מענדל שניאורסון (הרבי השביעי לבית חב"ד) נולד ביי"א בניסן תרס"ב בעיר ניקולאיב שבאוקראינה לאביו שהיה צאצא ישיר ל"צמח צדק" (הרבי השלישי) ושאת שמו נשא הרבי. רבי יוסף יצחק שניאורסון, (הרבי השישי), בחר בו כחתן לבתו השניה. בתשי"א עלה הרבי על כס נשיאות חב"ד, ובמשך 43 שנות הנהגתו הפכה חב"ד לחסידות הפופולארית ביותר בעולם. הרבי נדרש להתמודד עם שאלות בכל תחומי החיים. כלפי המדע פיתח הרבי גישה מיוחדת. הוא קרא לאמץ גישה ביקורתית וטען שאין לקבל את דעתם של המדענים כתורה מסיני. במאמרים מקצועיים ומנומקים היטב הוכיח הרבי, כי ליהודי מאמין אין סיבה לחוש רגשי נחיתות מול התיאוריות מלאות ה"קושיות" כאשר התורה מעניקה לו הסבר משכנע וטוב, בגי' בתמוז תשנ"ד) השיב את נשמתו הטהורה לבורא.

2. השיחות בנושא זה הובאו בספרים: אמונה ומדע - בהוצאת מכון ליובאוויטש, ומה רבו מעשיך ה' - בהוצאת שמי"ר.

3. "...ועוד יותר מכך משום שטכנולוגית החלל, וטיסות החלל... עשו רושם עצום על חוגים נרחבים של יהודים" (מתוך איגרת ששיגר הרבי לפרופ' גרין, היכל מנחם חייג עמ' קד).

ההיא ולאחריה), התעניינו בנושא זה בלהט במקום לעסוק בתורה⁴. גם מבחינה מדעית היו דברים שהמעייטו בערכו של האירוע לעומת הישגים אחרים⁵. העיסוק בנושא השמים⁶ אצל גדולי ישראל לדורותיהם אינו חדש כלל. עוד קודם לכן מסופר בתלמוד⁷ על שמואל שאמר: "נהירין לי שבילי דשמיא כשבילי דנהרדעא". אמנם אז, עדיין לא הגיע האדם אל הירח ועל כן מעטות היו השאלות וכשהיה פלוני שיהעזי לשאול נענה⁸: "במופלא ממך אל תדרוש ובמכוסה ממך אל תחקור במה שהורשית התבונן". חכמי התלמוד התייחסו בכבוד כלפי עובדות, וניסו להגביל את יחסם לדברים רק בנושאים עובדתיים בדוקים. אל הספקולציה המדעית, בין שהיא בדוקה ומוכחת ובין שהיא השערה פילוסופית, התייחסו בשוויון נפש, משום שהיו עסוקים בתפיסת העולם ובדרכי החשיבה המיוחדות שלהם⁹. אבל עכשיו משהגיע האדם לירח נדרש הרבי לשאלות שלא יכלו להישאל קודם לכן. ההתפתחות הטכנולוגית העצומה שהביאה בכנפיה שאלות הלכה רבות, היו מטרה נוספת שבעטייה התייחס הרבי לנושא, בכדי לתת מענה להרבה יהודים שומרי מצוות, שבכך שהגיע אדם אל הירח התעוררו אצלם שאלות, ועניני הלכה חדשים¹⁰.

וחקרת היטב

בשנת תשכ"ב¹¹ ביקר אצל הרבי ב"יחידות"¹² שלמה נקדימון¹³.

4. ומובא בשם החידושי הרי"מ זצ"ל שאומר על הפסוק: "בינו שנות דור ודור" (האזינו לב, ז) כי בכל דור ובכל תקופה באה מן השמים הבנה חדשה בתורה שהיא מתאימה לדור, וצדיקי כל דור מבינים בתורה כפי מה שדרוש ללמד את בני הדור. (מכתבי החסידים בספר חידושי הרי"מ דף רסו).
5. ליקוטי שיחות חלק טו עמ' 479.
6. "אין לערבב את המושג 'שמים' עם המושג 'גרמי השמים' כמו ירח, שמש, כוכבים וכו'. אלה אינם בבחינת 'שמים', כיוון שבמושג זה אנו מתכוונים למכלול הרוחני של הדברים, ואילו גרמי השמים שהוזכרו שייכים לעולם החומרי, הגשמי, הפיזי בו אנו חיים" (אמונה ומדע עמ' 106).
7. ברכות נח, ב. ירושלמי ברכות פ"ט, ה"ב.
8. חגיגה יג, א.
9. תלמוד לכל הרב עדין אבן ישראל (שטינזלץ) עמ' 75.
10. ראה גם בספרו של הרי"מ כשר 'האדם על הירח לאור התורה והאמונה'.
11. שבע שנים לפני הנחיתה על הירח.
12. המושג "יחידות" אצל חסידי חב"ד פירושו ראיון, לאמיתו של דבר המושג "יחידות" הוא עמוק יותר באין ערוך לעומת ראיון (ראה אור החסידות - הרב ח. גליצנשטיין הוצאת קה"ת עמ' 321 ואילך).
13. עיתונאי, הובא בשבועון כפר חב"ד גלי 392 עמ' 10.

את רשמי שיחתו פירסם בעיתון "חירות"¹⁴, ולהלן תוכן הדברים:

"... שאלתי: ואל הירח, הוא המאור הקטן¹⁵ יוכלו להגיע?

הרבי: יכולים להגיע אל הירח.

שאלתי: ומה ימצאו בירח כאשר יגיעו אליו?

הרבי: את מה שימצאו שם נראה כאשר יגיע. אם אגיד מה שימצאו שם לא ירצו

להגיע אל הירח.

שאלתי: וכיצד התורה מסתכלת על ניסיונות בני אנוש אלו?

הרבי: בהנחה מקצועית, הגילויים המדעיים בשטח האטום וחלקיקי האטום

והחוקים השוררים בהם, נוגעים יותר להשקפת עולם יהודית מאשר כיבוש החלל.

כיבוש החלל הוא צעד נוסף להתקדמות המדע והטכניקה. אולם הגילויים בחוקי

האטום מערערים את יסודות המדע לפיהם פעלו עד כה. עד כה אמרו: המדע - יציב

הוא. התורה - אינה אלא אמונה. אולם, עתה רואים כי כל יסודות המדע עד כה, כל

הנחות המדע בפיזיקה ובטכניקה, אין אמיתותן קיימת¹⁶. קרה והדברים נתגלו דווקא

בתורת האטום. נופלות אפוא כל הקושיות מן המדע על הדת, כיוון שכל המדע צריך

בחינה מחודשת מהתחלה. נראה שכל הישג נוסף שנעשה בין חלקי האטום יוסיף ערעור

ודרישת בחינה מחדש בהישגי המדע הקיימים (תחזיתו של הרבי ש.ג.).

שאלתי: ואין התורה מונעת או אוסרת חקר החלל?

הרבי: לתורה אין התנגדות להמשיך ולחקור.

דברים בזכות המשך חקר החלל אמר הרבי ב"יחידות" גם לפרופ' זאב גרין¹⁷. "חפש

עוד, ואם לא תמצא - המשך בחיפושים. מחובתו של האדם לגלות עד כמה שאפשר את

גודל מעשי הבורא".

14. משם לאלבום 'הרבי - שלושים שנות נשיאות' (עמ' 39) את רשימתו הכתיר בכותרת: "עם איזה אדמו"ר אחר יכולת לדבר על טיסות לחלל".

15. בראשית א, טז.

16. דוגמאות לכך מביא הפרופ' נתן אביעזר בספרו 'בראשית ברא'.

17. שיחת השבוע גלי 100.

מינייה וביה

לאחר שנחת האסטרונוט הראשון על הירח היו שמצאו "סתירה" לכאורה לאפשרות זו. בתהילים נאמר¹⁸:

"השמים שמים - לה', והארץ - נתן לבני אדם".

להבנתם, אין לבני האדם רשות ואפשרות להגיע לגרמי השמים.

האמת, שהמילה "שמים" בתנ"ך היא בעלת מיגוון פירושים רחב ביותר. החל מהביטוי "עוף השמים" ועד "האלוקים בשמים ואתה על הארץ"¹⁹. מעניין לראות שבתפילה²⁰ הידועה של שלמה המלך מופיעות יחד שתי המשמעויות הללו הרחוקות זו מזו באופן קיצוני: "בהעצר שמים ולא יהיה מטר. . . ואתה תשמע השמים מכון שבתך", וכנראה שישנה שייכות מסוימת בין הפירושים. על כל פנים, בפסוק אין כל הוכחה שהכוונה לגרמי השמים, על אף שעליהם נאמר²¹: "ויתן אותם אלקים ברקיע השמים".

אולם דומה הדבר כאילו היינו אומרים על הפסוק²²: "הרים הגבוהים ליעלים, סלעים מחסה לשפנים" שכוונתו לאסור או לשלול את האפשרות של עליית בני אדם על ההרים והסלעים ...

ה' ברא את גרמי השמים כדי להאיר על הארץ, לספק לעולם אור, חום וכוח, ואת מקומם קבע ברקיע השמים, במרחק גדול מכדור הארץ. אין זה אמור להוציא אותם מתחומי ההתעניינות של האדם. כך גם העובדה שה' ברא ירח וקבע אותו ברקיע השמים כדי שיאיר אינה צריכה לשלול את האפשרות שבזמן מן הזמנים ינחת אדם על הירח.

אם כן משמעות הפסוק "השמים - שמים לה', והארץ - נתן לבני אדם" היא: שה' נמצא בכל מקום, הן בעולם החומרי, הפיזי, והן בעולם הרוחני (בשמים), הרי את מקומו של האדם קבע ה' ב"ארץ" בעולם הפיזי, הכולל את האטמוספירה ואת כל מה שיש לו השפעה גשמית על האנושות. עליו לנצל את חייו על האדמה באופן הטוב ביותר.

18. קטו, טו.

19. קהלת ה, א.

20. מלכים א' פרק ח פס' לה-לו.

21. בראשית א, יד.

22. תהלים קד, יח.

נוסח "קידוש לבנה"

היו שחשבו לשנות את נוסח קידוש לבנה כיוון שנאמר בו: "כשם שאני רוקד כנגדך ואיני יכול לנגוע בך, כך לא יוכלו כל אויבי לנגוע בי לרעה". הרי לכאורה צריך לשנות את הנוסח כביכול, כאן מפורש שלא ניתן להגיע אל הלבנה. עתה, אם אכן זהו נוסח שיש לשנותו - מתעורר פקפוק באמינותו של הסידור.

תחילה עלינו להקדים ולבאר כי הסידור "יסודתו בהררי קודש", ומה גם שמקור תפילה זו במסכת סופרים²³ למרות שיש שם שינוי קל מהנהוג כיום, וכמובא בטור²⁴. שם מדובר גם על "הדילוגים" שעושים בקידוש לבנה.

ובמקום אחר²⁵ מביא הטור, ש"דורשי רשומות" נתנו רמזים אפילו במספר המילים שבתפילה. שם מדובר אמנם, בתפילת "שמונה עשרה", אבל הדבר נכון גם בשאר התפילות וניתן לסמוך על זקני ישראל שתיקנו אותם. . . "על כוחו של זקן"²⁶.

על כל פנים, מי שאיננו מ"דורשי רשומות", ואפילו את הפירוש הפשוט איננו יודע ודאי שאיננו מוסמך לשנות את הנוסח המקובל. ואכן, גם אם ישאלו "בן חמש למקרא" יענה שהכוונה היא: כאשר אני רוקד כעת כנגדך ואיני יכול במעשה זה - לנגוע בך, כך לא יוכלו כל אויבי לנגוע בי לרעה. ריקוד זה איננו רק נושא למקובלים ולתחום ה"נסתר" שבתורה. בדרשות הר"ן²⁷ ובעוד ספרים, מוסבר שהנביאים נצטוו להלביש את נבואתם בצורת פעולה גשמית - "הלוך וקנית בקבוק"²⁸ "שכב על צידך הימיני"²⁹ - בכדי שתהיה לנבואה אחיזה בדבר גשמי ויתקיים בה "עד מהרה ירוץ דברו"³⁰, וכך, גם את בקשתנו "לא יוכלו כל אויבי לנגוע בי לרעה" משתדלים אנו להוריד מיד לעולם המעשה, ומלבישים זאת בפועל על ידי הריקוד.

יש להוסיף גם את המבואר בספר הלבוש³¹ מדוע מדלגים ולא למשל מושיטים אצבע? התשובה היא שבכך מביעים אנו שמחה. בעוד ששמחה רגילה מובעת רק

23. פ"כ, ה"ב.

24. או"ח סי' תכו.

25. סי' קיג, בשם אחיו רבנו יחיאל.

26. רש"י בראשית לד, כה.

27. דרוש בי.

28. ירמיה יט, א.

29. יחזקאל ד, ד.

30. תהילים קמו, טו.

31. או"ח סי' תכו.

בדיבור, שמחה גדולה יותר מתבטאת גם במחיאות כפיים, עד שהגדולה ביותר מקיפה את כל הנפש ומניעה אפילו את הרגליים, שהם האיברים הרחוקים ביותר מהמוח שבראש.

קידוש לבנה על הירח³²

יהודי שהגיע מכדור הארץ לירח מתי עליו לקדש את הלבנה, האם עליו לקדש את הלבנה בזמן שמקדשים בכדור הארץ או שמא אין הוא מקדש כלל את הלבנה? מתרץ הרבי שבנוגע לשאלה זו, אין שום שקלא וטריא, גם לא ברמז, בכל ספרי ההלכה עד הזמן האחרון, משום שלא זו בלבד, שבזמנם לא היתה מציאות זו בפועל, אלא יתירה מזו, מציאות כזו היתה רחוקה מהם כל-כך, עד שמעולם הם לא שיערו שיבוא פעם זמן, שאדם (בכלל, ויהודי בפרט) יוכל לעלות ולהיות על גבי הירח. וממילא לא התעסקו כלל בזה. ואפילו באם היה אחד ששיער זאת והתחיל לחקור בשאלות המתעוררות בגלל זה, היו אומרים לו מיד, מה אתה חוקר בעניינים כאלו, עדיף לנצל את הזמן לעניינים שהזמן גרמא ולא לעניינים תיאורטיים.

וכידוע, שתלמידי חכמים רבים היו בקיאים בענייני תורה אבל לא ב"הליכות עולם". וממילא לא האמינו כלל ששייכת מציאות דלעיל, שיהודי ימצא משך זמן על גבי הירח, ולכן לא דנו כלל בשאלה מעין זו.

ויתירה מזו יש לומר ששאלה זו גופא הכריחה אותם שלא תתכן מציאות כזו. איך יתכן שהקב"ה יחדש בעולם ענין כזה, שיהודי יוכל להימצא שלשים יום על גבי הירח, כיון שאם כן לא יוכל לקדש את הלבנה!...

למסקנה קובע הרבי כי אין מקום לקדש את הלבנה כשנמצאים על גבה.

32. שיחות קודש (לאדמו"ר מליובאוויטש) תשנ"ב עמ' 158.

לא בשמים היא³³

הגמרא³⁴ מביאה את האפשרות של ה"עליה לרקיע" כדוגמא לדבר בלתי אפשרי, כמו ירידה אל התהום או אפשרות שאדם יבלע מקל באורך ד' אמות, וכו'. ובכן היו כאלו ששאלו האם בעקבות הנחיתה על הירח השתנתה ההלכה? מסביר הרבי: ראשית, עדיין יש מקום לברר אם מבחינת המציאות הירח וה"רקיע" הם באותו מקום **בדיוק**³⁵.

אך מעבר לזה, מה יענו על 'קושיא' דומה באיוב³⁶ בדברי ה' שבהם מתוארת שפלות האדם, נאמר: "הבאת בנבכי הים ובחקר תהום התהלכת". כלומר, האם נכנסת אל מעמקי הים ועמדת על מה שקורה בתהום!! ובהמשך³⁷ (בדומה) "מי פילג לשטף תעלה", במשמעות: וכי האדם יצר תעלה בשטף המים!! ובכל זאת לאחר כל צלילה בים או התקדמות במחקר התהום וכדומה, איש לא קם ושאל כיצד זה מסתדר עם הכתוב...

עיקרי דבריו של הרבי, בכתב ובעל פה, נועדו להורות על הלקחים וההוראות שיש להפיק (מן הטיסה לירח) בעבודת ה', לאחר שבדיעבד הכל שמעו וידעו על כך. זאת בעקבות תורת הבעש"ט המפורסמת³⁸, כי יהודי צריך ללמוד משהו בעבודתו את קונו מכל דבר שהוא רואה או שומע.

33. בשאלה האם ישנה מניעה מצד השקפת התורה לעלות על הלבנה ראה ספרו של הר"מ כשר 'האדם על הירח לאור התורה והאמונה' עמ' 59.

34. גיטין פד, א.

35. אם כי נאמר בתורה 'ויתן אותם' (את המאורות הגדולים) ברקיע השמים" (בראשית א, יז).

36. לח, טז.

37. פסי' כה.

38. כתר שם טוב אות קיט בהוספות (הוצאת קה"ת).

הלימוד מהנחיתה על הירח בעבודת ה'

זהירות במצבים משתנים

אחד העקרונות שהנחו את מתכנני טיסות החלל היה, לעשות הכל, אף במחיר הכבדה מרובה על הטייסים ועל עלות תקציבי הטיסה, בכדי למנוע נזק מחיידקים (בקטריות) ארציים וכדומה בחלל, או מחיידקים העלולים להגיע משם לכדור הארץ. המדובר גם בחיידקים שכיום ידוע שאינם גורמים כל נזק, אולם היה צורך להערך לקראת ההפתעות האפשריות בתנאי החלל הלא מוכרים לנו, ולדאוג לכך שיימנע כל סיכון שהוא. בדומה לזה אפשר להגיע למסקנה, שאם חלים שינויים בעולם הזה, בצד הטכנולוגי, החברתי וכו' של החיים, יש להיות מודעים לכך ולהקפיד כי במקביל תחול התעלות גם בצד הטוב והקדושה שבעולם. לא לחינם אמרו חז"ל³⁹ ש"כל יום ויום מרובה קללתו משל חברו" ולא בכדי להפחידנו חלילה. אלא כיוון שגשמיות וחומריות העולם מצויה תמיד בתהליכי שינוי, הרי שלא די באותה איכות רוחנית שהייתה עד עתה, אלא "מעלין בקודש"⁴⁰, יש להוסיף ולחדש בענייני קדושה מדי יום ביומו בבחינת מוסיף והולך אור. רק אז יהיה בכוחנו לגבור על תוספת הגשמיות והחומריות שבעולם, ואדרבה לנצל אותה ולהפכה לקדושה.

כולנו בסירה אחת

לאסטרונואוטים הטסים בחללית נאמר מראש, שעליהם לאכול, לישון, להתלבש ולעשות כל תנועה ואך ורק לפי הפקודות הבאות ממרכז הבקרה. נאמר להם, שכל אי ציות של אחד מהם, עלול להוריד לטמיון את כל ההשקעות שנעשו במחקר (כמיליארד

39. סוטה מט, א.

40. ברכות כח, א.

דולר). אדם השומע על סכום "מכובד" שכזה, מתייחס אליו ביראת כבוד, גם אם הסכום כלל אינו שלו.

כל זאת למרות שהוא עצמו אינו יודע דבר, (או יודע רק מעט), על אודות התועלת שבכל אחת מהפקודות, ועל הנזק שבסירוב. את כל זאת יודע בפרטי פרטים המומחה שעל הקרקע, שהקדיש שנים רבות לחקר הנושאים הללו. כן אין האסטרונאוט שוגה במחשבה "הלא אני רק אחד מתוך שלושה, ומה בכך שהמיעוט לא יציית?" ברור לו שכל חריגה שלו מן ההוראות, מעמידה בסכנה גם את חבריו. ומכאן תשובה לשאלה, שגרמה שלא בצדק - לבלבול ולהתחמקות מצד אלה שתפקידם להשיב דברים ברורים:

לפי ההלכה, אם אכל אדם "כזית" ממאכל לא כשר, על בית הדין להלקותו שלושים ותשע מלקות⁴¹. השאלה אפוא היא: כיצד ניתן להתערב בחייו הפרטיים של אדם בר דעת? היכן כאן מקומה של חירות הפרט וזכותו על חייו?⁴² אמנם, כבר הוסברו דברי המשנה⁴³: "לפיכך נברא אדם יחידי... שחייב אדם לומר: בשבילי נברא העולם". העולם הזה, וכמוהו כל העולמות העליונים והתחתונים, נברא למען כל אחד ואחת בנפרד, וכפסק דינו של הרמב"ם⁴⁴:

"לעולם יראה אדם עצמו שקול, וכל העולם כולו שקול. עשה מצוה אחת, אשריו שהכריע עצמו וכל העולם כולו לכף זכות וגרם לו ולהם ישועה והצלה. עבר עבירה אחת, אוי לו שהכריע את עצמו וכל העולם כולו לכף חובה".

הגע בעצמך, אדם שאינו מתאפק, ובגלל תאוותו הוא מזיק לא רק לעצמו, אלא לבני ביתו, לבני עירו, לבני מדינתו ואף לכל העולם כולו, וזאת לאחר התראה מפי שני עדים, ותוך כדי דיבור, ב"רגע כמימרא" - בעוד שיכול הוא לחפש מאכל כשר - הרי כאשר מתבוננים בזה, מתעוררת שאלה הפוכה: מדוע מסתפק בית הדין בשלושים ותשע מלקות על פשע כה חמור? אין זאת אלא מפני רחמי שמים.

41. רמב"ם הלכות סנהדרין פי"ח, ה"א - פי"ט, ה"ד.

42. אכן, כדי לחייבו מלקות כדין צריכים להעיד על מעשהו שני עדים כשרים, שעליהם להתרות בו תחילה על העונש, ולקבל את תגובתו, ולוודא שאכל את ה"כזית" מיידית (ב"תוך כדי דיבור") להתראה. צירופם של כל התנאים הללו נדיר בהחלט. עם זאת, אין בכך הסבר על עצם הענישה: מה הקשר בין אכילה זו של אדם פרטי זה, לבין הכלל והציבור?!

43. סנהדרין לו, א.

44. הלכות תשובה פי"ג, ה"ד.

הצד השווה בין ה"קלות" וה"חמורות"

אחד הנושאים המרכזיים בטיסה לירח הוא העלות הגבוהה. עם סכום כסף גדול שכזה יכלו לעשות כמה וכמה עניינים למשך דורות, ובמקום זה השקיעו את הכסף בטיסה שהיא למספר ימים בלבד. מכאן למדים הוראה בקשר לדברי חז"ל⁴⁵:

"אל תהי יושב ושוקל במצוותיה של תורה" אלא "קלה שבקלות וחמורה שבחמורות - שוין"⁴⁶. שלכאורה, מאמר חז"ל זה סותר את עצמו: אם אין מקום לשיקול, מדוע מדובר על "קלות" מול "חמורות"? אלא שאכן יש הבדל בין קלות וחמורות, ויחד עם זה, צריך לקיים את כולן במידה שווה לא באופן של שקילה בין קלות לבין חמורות אלא לקיים מצוה חמורה באותה קלות וזריזות של מצוה קלה, ולקיים מצוה קלה באותה חיוניות, מסירות נפש ושימת לב כאילו הייתה זו מצוה חמורה. אם כן נשאלת השאלה: מדוע בכל זאת יש לקיים את כולן בשווה, הרי אלו "קלות" ואלו "חמורות"? על כך אנו למדים מן הטיסה לירח. גם שם מופיעות שתי הדרגות, "קלות" ו"חמורות". בחללית ישנם חלקים שלשם ייצורם דרוש זמן וכסף רב, חשיבותם ועדינותם הרבה מצריכה את טיפולם של המדענים הגדולים ביותר (ולעתים דרוש מחקר ופיתוח בין-תחומי) - מה שמצריך כסף רב.

מאידך, ישנן "קלות" - רכיבים פשוטים למדי, עבורם אין צורך באומנות, דברים הידועים זה שנים רבות. שלכן עבורם אין צורך בחכמים גדולים, ולא בזמן ארוך או בכספים מרובים.

אולם בכדי לטוס לירח זקוקים לשני הסוגים, וכשם שהעניינים של "חמורות" חשובים לטיסה ולא ניתן לבצעה בלעדיהם, כך זקוקים גם ל"קלות", לפרטים הפשוטים ביותר.

45. דברים רבה ו, ב.

46. תנא דבי אליהו רבה פרק כו.

הכל בגלל בורג

מעשה שאירע ועמדו לטוס לירח, ולבסוף דחו את הטיסה למשך זמן, מפני שבורג אחד לא היה מחובר. לכאורה, זהו דבר קל ביותר, ולא זקוקים לחכם גדול כדי לתקנו, ובכל זאת, כשמגיע הדבר לטיסה אין זה משנה מה חסר "קלות" או "חמורות", כדי להגיע לירח זקוקים לכל פרט ופרט.

ובנוגע לבורג עצמו, הבורג לא חסר, הוא היה שם, אלא שהוא לא מילא את תפקידו וזה לחבר בין שני דברים נפרדים, ובגלל זה נדחתה הטיסה כולה.

ומכאן, שאפילו פרט קטן ביותר שאינו ממלא את תפקידו, עלול להשפיע על כל הטיסה. ה"חמורות" זקוקות אם כן ל"קלות". כך גם הנמשל: "אל תהי יושב ושוקל". על אף שיש מצוות קלות ומצוות חמורות, ישנן מצוות המפורשות בתורה, וישנם מנהגים שאינם כתובים בה. בכל זאת "מנהג ישראל - תורה"⁴⁷ ויש לקיימו באותה חיוניות שמקיימים מצווה מן התורה. ואף על פי שמנהג איננו מצוה, ובדרך כלל אסור לברך עליו⁴⁸, ואם יברך הרי זו ברכה לבטלה, ועוד שבמקום שקיימת סתירה בין מצווה, אפילו מצוה קלה, לבין מנהג - נדחה המנהג, ובכל זאת יש לקיים את המנהג באותה התלהבות שמקיימים מצוה.

שאו מרום עיניכם

ישנם הרואים את הצלחת הטיסה לירח כ"ניסיון" באמונה. לכאורה, האדם מרגיש שהגיע להישגים גדולים ביותר, שלפני יובל שנים אפילו לא חלמו עליהם, ועלול הוא לחשוב כי "כוחי ועוצם ידי עשו לי את החיל הזה"⁴⁹. ואכן כאשר הם עומדים בניסיון, חושבים על כך שכל הכוחות לביצוע אותם הישגים כולם ניתנו מאת ה'. מתפללים

47. רמב"ם הלכות ממרים פ"א, ה"ב. אודות החשיבות בשמירה על מנהגים עיין בהקדמה לספר מנהג ישראל תורה ח"א.

48. ברכות יד, א תוד"ה ימים, וש"נ.

49. דברים ח, יז.

בכוונה "דע לפני מי אתה עומד"⁵⁰ ואינם מוטרדים מתפילתם ומתורתם על-ידי החידושים האחרונים. ובפרט אם זוכרים הם שיהודי הוא מציאות מיוחדת לגמרי בתוך כל הנעשה בעולם. "ונפלינו אני ועמך מכל העם אשר על פני האדמה"⁵¹, חושבים שבזה כבר מילאו את תפקידם בחיים.

אולם בכך לא די. אדרבה, יש להפיק מטיסות אלה לקחים חיוביים - לחיזוק האמונה. אם כי האמונה בעצמה, בתור תכונה בסיסית של כל יהודי, אינה צריכה חיזוק. הרי גילוייה בתוך השכל, הרגש ותחום המעשה של כל אדם מישראל דורשים מאמץ רב וחיזוק תמידי, שאם לא כן תשאר האמונה בבחינת "מקיף"⁵² בלבד, כפי שאומר הפתגם⁵³ על אותן גנב, העומד על פי המחותרת שחתר, בניסיון נואש לעבור דרכה, וקורא אל הקב"ה "רבונו של עולם, עזור לי!"...

על אף שלפי ההגיון אין הקב"ה נעשה "גדול" יותר על-ידי זה שאנו יודעים יותר על ברואיו כ"גדולים" ו"נפלאים", הרי שהרגשת האדם תורמת לדבר. אין דמיון בין מלך של מדינה קטנה לבין מלך של מדינה גדולה ומכל שכן לגבי מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, שככל ש"מה רבו מעשיך ה"⁵⁴ ו"מה גדלו מעשיך ה"⁵⁵ ברורים לנו יותר, כן ההכרה בגדולת בוראם מתרחבת ומעמיקה, "שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה"⁵⁶. כפי שמבאר הרמב"ם⁵⁷: "והיאך היא הדרך לאהבתו וליראתו? בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים". כן מבואר בספרי החסידות, ובמיוחד ב"ספר החקירה"⁵⁸ לאדמו"ר ה"צמח צדק", שככל שמבינים יותר בגודל מעלת הבריאה עד "אלפי אלפים ורבוא רבבות" כך רואים במוחש יותר את ה"אין ערוך" וה"בלי גבול" של הקב"ה. ואכן הוראה זו היא דבר פשוט וברור, שאפילו הגויים קראו על הירח את פרק ח' בתהילים. שם נאמר, שהאדם מצד עצמו "מה אנוש כי תזכרנו, ובן אדם כי

50. צוואת רבי אליעזר הגדול אות יח.

51. שמות לג, טז.

52. אמונה לא מחייבת.

53. ברכות סג, א לגירסת "עין יעקב".

54. תהלים קד, כד.

55. תהלים צב, ו.

56. ישעיה מ, כו.

57. הלכות יסודי התורה פ"ו, ה"ב.

58. "דרך אמונה הנקרא ספר החקירה ... הוגה ונסדר ע"י המגיה והמסדר של ספר דרך מצוותיך ... שנת שמו דרך אמונה [תרע"ב] לפ"ק פאלטאווא" ... (המלך במסיבו ח"ב עמ' פה).

תפקדנו", והצלחת האדם לשלוט בכל הבריאה הלא מאת ה' ניתנה לו "ותחסרהו (רק) מעט מאלקים, וכבוד והדר תעטרהו... כל שתה תחת רגליו". ה' נתן בידי האדם את השלטון על כל הנבראים. ובמידה מסוימת, אפילו על הירח והכוכבים, וזאת בכדי שהאדם יראה ש"ירח וכוכבים - אשר כוננת", את גדולת ה', ואז אין שלטונו מביא להרגשת גאווה אלא ליראת ה' ואהבתו, כסיומו של הפרק: "ה' אדוננו, מה אדיר שמך בכל הארץ".

בשולי "מהפכת" הטיסה לירח

א) אודות הגאווה שאחזה בבני אנוש, כאילו "ניצחו את הבורא" שברא את הירח במרחק רב כל כך: אפילו בהישגים אנושיים בקשר להבנת תורת ה' ודיניה, אומר הקב"ה "נצחוני בני" ולא עוד אלא שהוא שמח באותה אמירה⁵⁹ וכל שכן בכל הנוגע להבנת ופיתוח העניינים שלמטה בעולם הזה. ההסתייגות היחידה היא, שאל לו לאדם לשכוח לעולם את המקור הראשון - הקב"ה, ותמיד לייחס לו את הכל, ולא להישאר בהתפעלות מכוחות הטבע הנראים לעין ו"לסגוד" להם.

ב) לעצם ה"מהפכה" שבהצלחת מבצע הנחיתה על הירח, מתמיה שבין כל העוסקים ב"שאלות האמונה" הקשורות לנחיתה על הירח, לא מצאתי שיעמדו על העובדה שבעצם אין כאן **מהפכה מדעית** כלל, וגם אם ישנם חידושים טכנולוגיים, אין בהם כל הפתעה, ואין להשוות זאת כלל למהפכה מדעית אמיתית, כגון זו שנעשתה בחדירת המחקר לתוך גרעין האטום, מהפכה שהביאה בעקבותיה ערעור ושליכה של כמה מיסודות המדע, ויש לה השלכות גם לגבי הבחירה החופשית, סוגיית נס וטבע (שליחת הדטרמיניזם על ידי "עקרון אי הוודאות" של הייזנברג), ועוד.

59. בבא מציעא נט, ב.

הטיסה לירח - כמשל

כל המאמץ וההשקעה שבהטסת אדם והנחתתו על פני הירח, וחובת הדיוק לעשות הכל על פי התכנון עדיין אין זה אלא משל ליד מסעה של הנשמה היהודית, החצובה "מתחת כסא הכבוד", עד לעולם הזה הגשמי והחומרי שאין תחתון למטה ממנו. המרחק עד הירח מסתכם בכ- 385,000 ק"מ והטיסה אליו היא, בסופו של דבר, טיסה רגילה הדומה באיכותה לטיסת טיל על פני כדור הארץ. לעומת זאת, ירידת הנשמה ממצב של "צרורה בצרור החיים את ה'"⁶⁰ כאשר היא עומדת לפניו באהבה ויראה ורואה איך הקב"ה הוא מקור החיים וכל מציאות העולם אינה אלא צמצום⁶¹ אחר צמצום מכוחו האין-סופי⁶², ואז יורדת בבת אחת "מאיגרא רמה – לבירא עמיקתא"⁶³, לעולם הזה הגשמי והחומרי, בו ה"אמת ה' לעולם"⁶⁴ מוסתרת ונעלמת, עד כדי כך שישנה אפשרות שהאדם יעבור על רצון הבורא, כאן הירידה גדולה ועצומה לאין ערוך באיכותה מאשר המרחק שבמסע האדם מן הארץ לירח או אף לכוכבים. רק בכוחו של הקדוש ברוך הוא לשלוח את הנשמה למטה. כל-כך הרבה כוחות רוחניים הושקעו בירידת הנשמה לעולם, ללא יגיעתנו. וכשם שבטיסה לירח כיוונו את הזמן והמקום בכדי שהכל יתבצע כשורה, כך להבדיל כוונה ירידתה של נשמה פלונית לגופו של פלוני, בזמן מסוים ובמקום מסוים דווקא בכדי להקל על הנשמה למלא את שליחותה בעולם, לעשות את העולם ל"משכך" ו"מקדש לה".

נשמה נשלחת לעולם לשם מילוי מטרה מוגדרת היטב. אפילו הימים והשעות שניתנו לה, מכוונים ומדויקים לא פחות ולא יותר מן הדרוש לה למילוי שליחותה בעולם, כאמור "ימים יוצרו ולו אחד בהם"⁶⁵. היינו מספר ימים מדויק המספיק לאחד את העולם עם הבורא. הנשמה עושה דרך של "ירידה לצורך עלייה"⁶⁶ על מנת להתקרב אל

60. שמואל א' כה, כט.

61. הורדת תוכן או תרגום למימד נמוך יותר.

62. הורדת התכנים המתבצעת ע"י הקב"ה.

63. חגיגה ה, ב.

64. תהילים קיז, ב.

65. תהילים קלט, טז.

66. הנושא מבואר בהרחבה בספר התניא פרק לו.

הקב"ה, "והרוח - תשוב אל האלוקים אשר נתנה"⁶⁷. על האדם מוטל ללחוץ על כפתורים מסוימים, כגון פתיחת הלב והמוח על ידי הנחת תפילין, ללבוש חליפת חלל - להיות מצוינים במצוות, על-ידי לבשת ציצית וכו'. עתה, היושב במרומים באמצעות "שולחן הבקרה" שלו, ינחה את העניינים בצורה הטובה ביותר, עד אשר, אם אותו יהודי זקוק לכך, גם אומות העולם יעניקו לו "מדליה" בבחינת: "ברוך תהיה מכל העמים"⁶⁸.

האפשרות להגיע לירח

בעבר רווחה דעה המבוססת על "הוכחות מדעיות", שטיסה כזאת אינה בת ביצוע - בעיקר בשל המהירות העצומה הדרושה. טענו שכלי הטייס יישבר, יישרף וכדומה. למעשה, הגיעו לביצוע מושלם של כל שלבי הטיסה. מכך יש ללמוד, ששכל האדם כשלעצמו, אינו דבר מוחלט כלל וכלל ואין להתייחס אליו בתוך שכזה. תמיד יתכן, כי בעתיד, ייראו הדברים בעיני האדם אחרים לגמרי מכפי שהוא סבוך עכשיו. אכן, המדע חייב להשתנות ולהתפתח כל הזמן, אך עם כל התפתחותו חייבים לזכור תמיד, כי שכלו של אדם איננו מסוגל לתפוס כלל את גדלותו של הקדוש ברוך הוא, הגדול ממנו לאין ערוך. מובן לפיכך, שגם אם לפי מצב ההתפתחות המדעית, ברגע מסוים או בתקופה כלשהי, נדמה לאדם שהמדע מקשה על אמונתו השלימה בה' ובאמיתות תורתו. עליו לדעת כי לאמיתו של דבר אין המדע יכול לערער אצלו את האמונה כלל וכלל.

67. קהלת יב, ז.

68. דברים ז, יד.